

Workshop 1: Agrolesnictví na orné půdě

Poznámky z workshopu – prac. skupiny Agrolesnictví na orné půdě

Zapsal Jan Weger

Skupina se skládala z cca 20 lidí: 6 studentů, tři zemědělci, 4 výzkumníci (vúmop, vúkoz....), dva úředníci, jeden umělec atd.

Diskuze probíhala v následujících okruzích:

1. Rizika krajiny

- Velká shoda o špatném stavu zemědělské půdy:
 - o zejména utužení v podorničí 15-20 cm až na 90% orné půdy
 - o eroze větrná i vodní
 - o vysoká kyselost a malý sorpční komplex, který je často zcela využit
 - o malý zájem o péči o půdu a krajínovotvorbu u agrokompexů
 - o příliš velká aplikace fugátu
- Překvapivě nikdo nezmínil jako riziko dopadů klimatických změn, kterou všichni považují za fakt, odehrávající se skutečnost
- Zlepšení půdy je podle zemědělců možné i bez živočišných vstupů (fugát, kejda), stačí správná agrotechnika rostlinné výroby (říká ekologický zemědělec)
- příklady nevhodného nebo neefektivního využití dřevin (např. některé biopásy Marada, případně některá zalesnění)

2. Hospodaření v krajině

- Všichni akceptují negativní vliv velkoplošného hospodaření, které ještě podporují dotace na plochu – řešení zpřísnění podmínek tak, aby byla podmíněna správným hospodařením.
- Omezení maximální velikosti pozemků na 30 ha je pozitivní, ale mělo by to být ještě více omezeno (menší rozloha)
- Jak přimět agrokompexy k šetrnějšímu chování? – velká role státní správy, protože agrokompexy a nájemci nemají často zájem na zkvalitňování půdy
- Bylo by možné ALS propojit s ÚSES? (ano – říká výzkum, dnes navíc migrační koridory, protierozní pásy atd.), ale zemědělci nebyli často součástí tvorby ÚSES a teď ho musí plnit, biokoridory nejsou produkční. Je to veřejný zájem – dotace na biokoridor?
- 100% účastníků by upřednostňovalo samostatnou kulturu ALS na orné půdě (alley cropping)
 - o Důvody, přínosy - nebudou omezeny zákonem č. 114/1992 nebo lesním zákonem
 - o Povinnost vrátit pozemek do původního stavu v pachtovací smlouvě

3. Bariéry ALS

- Sousedské a mezilidské vztahy
- Rozdrobená půdní držba
- Současné pachtýřské smlouvy
- Produkční cyklus ALS vyžaduje majitele/pěstitele s vizí
- Administrativa, nejasnosti, rizika pokud není zkušenost
- Ekonomika

4. Co s tím dělat – odstraňování bariér

- Vytvářet pozitivní obraz ALS (např. při dělení velkých lánů. Protierozní výsadby
- Zajistit, aby se dřeviny nevyjímalý z LPIS
- Vyšší počet než 100 ks/ha (300-400 jako u výsadeb v lese), počáteční a cílový stav
- Dotace za uhrazení újmy (orná půda zabraná pro dřeviny), náklady na materiál + 5 let údržba + zavedení pravidel pro ALS:
 - o Certifikace sadby
 - o Zachování agro i dřevin celou dobu existence (ne převod na PUPFL)
 - o Kontrola založení až po 5 letech
- Alternativní návrh: ALS bez dotace pro (chytrý zemědělec si vymyslí jak to dělat i bez dotace – aplikace fugátu, prodej produktů s přidanou hodnotou atd.)

5. ALS a krajina

- Zlepší krajinný ráz
- Vytváří identitu krajiny: hodnoty kulturní, historické i produkční
- Pro krajinu ALS nejsou problém
- Každý „ALS kočkopes“ je lepší než nic

Nastavit podmínky pro ALS bude horší než pro RRD (starý úředník)

Kdy, jak do diskuze zapojit agrokomples?

Workshop 2: Socio-ekonomické funkce ALS a legislativní aspekty

Lukáš Kala, Kamila Vávrová, Helena Doležalová, Jana Jobbiková
účastníci: zástupce MAS, lesák, výzkumník, studenti

1. **Rozhodování o založení ALS systém komplikují vlastnické versus nájemní vztahy k půdě v ČR**
 - zlepšit komunikaci mezi vlastníky a nájemci, neoperovat jen s předpoklady jedné nebo druhé strany
 - aktivně pracovat s předsudky (že stromy vyčerpávají půdu apod.)
 - připravit vzorovou smlouvu upravující pěstování dřevin na pronajaté půdě řešící vypořádání mezi nájemcem a pronajímatelem, pokud by došlo k vypovězení smlouvy před dobou obmýtlí

2. **Rozhodování o založení ALS je ovlivněno ekonomickými vlivy, tzn. pokud pro zemědělce bude stále ekonomicky výhodnější pěstovat jednoleté plodiny, nerozhodne se pro ALS.**
 - vybrat produkt, který je na trhu dobře uplatnitelný a jehož cena je vyšší (např. dřevo cenných listnáčů)

3. **ALS může mít své místo i na lesní půdě**
 - rozvolnit lesní porosty pomůže kvůli stále se zvyšujícímu riziku sucha
 - pastva v lese je z legislativního hlediska možná na základě výjimky, pokud je součástí LHP, lesní zákon pastvu (oproti obecně rozšířené víře) striktně nezakazuje.

4. **Rozdělení půdy na lesní a zemědělskou je problematické z hlediska ALS, chybí nadřazený záměr**
 - ALS by mohly plnit přechodovou funkci mezi oběma druhy pozemků
 - zájmy různých ministerstev a resortů jdou často proti sobě - je třeba hledat soulad tak, aby požadavky nešly proti záměrům MŽP atd.

5. **Definice kultury (v rámci orné, TTP, trvalých porostů) nebo vytvoření nové kultury**
 - nesmí kolidovat s tím, jak je ALS nastaveno v EU legislativě
 - nesmí kolidovat s tím, jak jsou jednotlivé zemědělské kultury nastaveny v EU legislativě
 - přestat vnímat ostrou hranici mezi lesní a zemědělskou půdou - je třeba definovat/redefinovat "měkké" přechodové "ekotonové" zóny = půdu využívanou k produkci zem. plodin i dřeva (zej. legislativně, s ohledem na katastrální zákon apod.)

6. **Jak překonat negativní postoj veřejnosti, sousedů a lidí obecně**
 - pozvat a **zapojit** komunitu do výsadby
 - nevytvářet jen biokoridory ale také "lidokoridory", čímž je míněno, aby porosty dřevin mohli **využít** lidé - turistika, rekreace nebo využití produktu - ovoce na "komunitní" mošt atd.
 - lidé stále vnímají pozitivněji porosty, o které se někdo stará, tzn. že nejde jen o neproduktivní křoví - je třeba vidět užitek
 - názor veřejnosti je důležitý v utváření politiky: pole je stále vnímáno jako občina - lidé mají pocit, že do hospodaření můžou mluvit (agrolesnictví musí být jejich zájem a potřeba, po které volají)

7. Role MAS a obcí

- obce mohou vykupovat a vyměňovat půdu, na které mohou sázet dřeviny

8. Dotace

- raději odstranit překážky pro dřeviny v přímých platbách než definovat novou dotaci pro ALS
- přístupnost existujících dotací pro ALS - např. investice
- navržen postup pro EFA oblasti: při založení ALS systému/sázení dřevin dle doporučeného metodického postupu poskytnout např. 10% sazby dotace navíc
- dotace na Greening - doporučený výsev svazenka, vojtěška atd. - snažit se zařadit i dřeviny
- dotaci na konveční produkci podmínit výsadbou určitého počtu dřevin na půdním bloku

Workshop 3: Agrolesnictví a chov hospodářských zvířat

Bude ještě dodáno

Workshop 3: Tradičních ALS s vysokou přírodní a kulturní hodnotou

10 lidí (3 zemědělci, 3 studenti, 2 podnikatelé, 2 akademici)

Potřebujeme chránit stávající tradiční ALS? Proč? Jakou hodnotu do krajiny vnáší?

- Odpovědí bylo jednotné ANO. A to z mnoha níže uvedených důvodů.
- Reliktní ALS (vmezežené porosty dřevin, křovin a je doprovázejících bylinných společenstev) představují genetické zdroje a to pro ovocné, lesní a pláštové (ekotonové) dřeviny, ale také květenu podobných polo-lesních stanovišť. Pro tyto společenstva- charakteristická svým kulturním původem a krajinnotvornou funkcí, v současnosti neexistuje přiměřená ochrana. Pro ochranu místního genetického poolu těchto společenstev je lepší vyvarovat se invazních druhů či hlídat jejich management. Zachování historických společenstev roztroušené zeleně je důležité jako zdroj genetické diverzity pro selekci potenciálními přírodními katastrofami včetně globálních změn klimatu.
- ALS společenstva obecně zvyšují stabilitu zemědělského ekosystému a odolnost krajiny proti suchu či naopak povodním.
- ALS systémy zvyšují fragmentaci zemědělské krajiny, vytváří v ní jemnozrnější mozaiku – zvyšují tedy krajinnou diverzitu. Jako ekotonální společenstva zvyšují v krajině i diverzitu druhovou.
- Historické ALS jsou také nositeli krajinného rázu. Představují historickou paměť na to, co se v krajině dělo, jak se v ní, ale i s nimi konkrétně hospodařilo. Neměla by se tudíž chránit jen tato společenstva ale i vědění, které může být s jejich funkcemi a použitím dosud místně spojeno. Znovu proto, že takové vědění představuje rezervoár alternativ využití přírodních zdrojů pro budoucnost.
- Charakteristický vzhled krajiny protkané roztroušenou dřevinnou vegetací je mnoha lidmi vnímán jako krásný. Právě roztroušené keře, stromy, aleje, remízky apod. dávají českým krajinám jedinečný ráz. Estetické hodnoty jsou nicméně na jedné straně subjektivní a na druhé kulturně a historicky podmíněné, takže se s nimi špatně pracuje při určování hodnoty těchto systémů např. pro agroturistiku či obecné lidské blaho.

Jak by vypadal ideální ALS?

- Stav roztroušené dřevinné zeleně by odrážel předválečný stav, tj. bylo by více menších zemědělců, více menších obdělávaných ploch, tj. mozaika polí, luk, pastvin a stromových porostů by byla pestřejší v menším měřítku.

Jak byste shrnuli současné hospodaření v české krajině a jak do něj zapadají ALS systémy? Měly by být dotovány?

- Současné hospodaření je „tragédie“ a to hned v několika směrech.
- Například je problémem odcizení člověka od krajiny – od půdy, počasí atp. S mechanizací je v krajině samotné čím dále méně lidí a chybí přímý kontakt s přírodními systémy.
- Další problém v současném hospodaření jsou jeho negativní externí náklady. Intenzivní zemědělství má skryté výlohy- například na čištění odpadních vod, řešení problémů s eutrofizací či úbytkem biodiverzity. Ve výsledku je pak efektivita současného zemědělství pravděpodobně zdánlivá, protože je spojeno s velkými výrobními náklady a zároveň degraduje půdu, vodu i

šance pro regionální rozvoj a udržitelnost venkovské krajiny genetický fond hospodářských rostlin a živočichů- a tato degradace se do nákladů nepočítá. Příkladem může být, že se podporuje například další těžká mechanizace.

- Problémem je, že dotace v Česku (ale i v Evropské unii) jsou někdy vynakládány na způsoby hospodaření, které by neměly být dotovány. V některých případech jsou dotované způsoby hospodaření z dlouhodobého hlediska tak nevýhodné, že by takové činnosti měly být sankcionovány.
- Zemědělský systém by měl fungovat bez dotací. Pro ty, kteří dokážou kreativně skloubit ochranu dlouhodobého zemědělského potenciálu (příkladně hospodaří v krajině) s konkurenceschopností a ekonomickou soběstačností by stát ale mohl například snížit daně.
- Pokud dotace, mely by směřovat do činností, které pozitivně přispívají k dlouhodobě udržitelnému přírodě bližšímu hospodaření a odstraňování příčin problémů jako je sucha či znečištění či úbytek diverzity.

Čím vším dnes musí být sedlák a jak mu stát může ulehčit?

- Současný český zemědělec musí nejen zvládat primární výrobu, ale také být podnikatelem a vyznat se v současné byrokracii spojené se zemědělskou výrobou, a to vše za současného požadavku, aby udržoval zdravý půdní fond a neznečišťoval životní prostředí- ba naopak o obojí pečoval.
- V současnosti stát malé zemědělce příliš nepodporuje, což způsobuje další degradaci stavu všech složek zemědělské krajiny.

Ekonomika tradičních ALS systémů

- Chce-li sedlák využívat reliktní či obnovené tradiční ALS, musí se podstatně specializovat. Jejich využití je náročné na vědomosti. Tyto v ideálním případě „zdědí“ spolu pozemkem a nástroji v rámci rodiny či lokality. Často si je ale musí osvojit sám, ať už hovoříme o zpracování dřeva ze stromů na řemeslnou výrobu či plodů či listů na potravinářskou výrobu. Tato překážka vyzývá k tomu, aby se stát více věnoval také ochraně historického managementu a podporoval existující reliktní lidské vědomosti v této oblasti.
- Takto lze tradiční ALS použít například pro zvýšení atraktivity lokality pro agroturisty.
- Tradiční ALS mohou být zdrojem také mnoha lokálně, regionálně či národně specifických produktů. Může se jednat o ovoce (např. trnky, bez, šípky), dřevo či jiné materiály (typu březová štáva či hlohové listí). Výrobky z takových materiálů může prodávat jejich zvláštnost/vzácnost na trhu a také jejich příběh. Zásadní součástí tohoto příběhu je například to, že výroba vychází z tradovaných starých principů a neškodí životnímu prostředí, ale naopak obohacuje jeho různorodost.
- Pro takové speciální výrobky však v současnosti chybí systematický marketing (ačkoli regionální značky existují a někdy se podobným výrobkům dává prostor i v supermarketech, existují i specializované prodejny) a rozvinutý trh.
- Stát by se měl více zabývat podporou a viditelností produkce malých zemědělců s šetrnými cykly zemědělské výroby. Cestou „zezdola“ by pak byla spolková činnost či družstevnictví. To má ovšem v Čechách díky historii mezi rodovými zemědělci pochopitelně špatnou pověst.